

FOTO: MARS SAMUELSSON

Irma Lind, 3 år, går på Öjaby förskola och är redan van vid ordlappar och lustfylld lästräning.

Publicerat 24 januari 2007 05:30

Blöjbarn lär sig läsa

tidig start Redan i tvåårsåldern kan barn börja träna läsning. Men det bör ske med lust och lek, annars kan man ta död på läslusten för lång tid. Det har läsforskaren Ragnhild Söderbergh predikat i 40 år. På Öjaby förskola tillämpar man hennes idéer med hjälp av ordlappar, en pedagogik som faktiskt är över 200 år gammal och utformades av en svensk präst.

Svenska barn anses normalt vara läsmogna kring skolstarten. De föräldrar som försöker slussa in sina småttingar i det skrivna ordets värld mycket tidigare än så, bemöts ofta med stor skepsis: "Försöker du skapa ett underbarn?" "Barn ska väl få vara barn så länge de är barn". Men såväl svensk som internationell forskning visar att barn redan från tvåårsåldern är redo att upptäcka det skrivna språket. Då handlar det inte om traditionell läsundervisning med bokstavstragglande och ljudning, utan snarare om lustfylld läslek.

- Det finns helt klart ett ålderstabu kring läsning. Många vuxna är rädda för att börja för tidigt, vilket tyvärr gör att barn förlorar många år av lekfull läsinläring i sin egen takt. När de sedan börjar skolan förväntas de bli läskunniga på bara något år - vilket kan vara ganska pressande, säger Ragnhild Söderbergh, pensionerad professor i barnspråk vid Lunds universitet.

I snart 40 år har hon slagits för tidig läsinläring. Det hela började med att hon själv fick en dotter i början

av 1960-talet. Som språkforskare var Ragnhild Söderbergh väldigt intresserad av barns språkliga utveckling och när dottern Astrid var två år fick Ragnhild tips om boken *Lär din baby att läsa*, som nyligen översatts till svenska. Den var skriven av den amerikanska barnläkaren Glenn Doman som upptäckt att en grupp hjärnskadade småbarn hade lärt sig läsa med hjälp av ord skrivna på lappar. - Jag blev nyfiken och köpte boken. På försök gav jag min dotter några lappar med textade ord och hon blev så intresserad att jag inte kunde låta bli att fortsätta, berättar Ragnhild Söderbergh entusiastiskt.

Metoden går ut på att man ger barnet lappar med ord för personer, saker eller händelser i dess vardag, exempelvis "mamma", "nalle" eller "hand". Det måste vara ord som barnet förstår och tycker om. De måste också knytas direkt till verkligheten. I början räcker det med ett par nya ord i veckan.

- Man tar exempelvis barnet i handen och säger: "Här är din hand". Sedan visar man ordlappen och säger: "och här står det hand". Helst bör man göra det med en hemlighetsfull min så att barnet känner att ordlappen är något speciellt som han eller hon delar med den vuxna, förklarar Ragnhild Söderbergh.

Fakta

Pionjär redan på 1800-talet
Att lära barn att läsa i tidig ålder med hjälp av ordlappar är egentligen inget nytt. Redan år 1800 gav kyrkoherden Israel Gustaf Wänman under pseudonymen Cadmus ut boken *Julkapp* eller *Lättaste sättet att lära barn läsa*. I den beskriver han hur föräldrar med hjälp av ordkort kan lära barn att läsa i samma ålder som de börjar tala. Han betonar dock att läsningen ska vara en lek. - Men hans idéer glömdes bort. Kanske därför att ansvaret för läsinläringen flyttades över från föräldrarna till lärarna i samband med införandet av allmän folkskola på 1840-talet, säger Ragnhild Söderbergh.

I stället för att på traditionellt vis bryta ner orden i bokstäver och ljuda sig fram till betydelsen, tittar barnet på hela ordbilden och lär sig snabbt att känna igen den. Ofta leker han eller hon symbollekar med orden och bäddar kanske ner lappen "docka" i sängen eller dukar med lapparna "saft" och "tårta".

- De vuxna pratar aldrig om bokstäverna, men efter en tid börjar barnen självmant att bearbeta orden och bryta ner dem i mindre delar. Till slut upptäcker de att det som ser likadant ut också låter likadant, säger Ragnhild Söderbergh, som i sin forskning har studerat ett 60-tal barn som lärt sig läsa med hjälp av den här metoden.

För en flicka var "precis" älsklingsordet och efter tre månaders lek med läslappar pekade hon på bokstaven "p" i ordet och konstaterade att det var samma som i "pappa" - "fast där var det tre stycken". Ett annat barn på bara 15 månader fick det nya ordet "hund" på en lapp och pekade då först på "hu" i ordet och sedan på sitt huvud. Bokstavkombinationen "hu" kände han igen från ordlappen "huvud" som han tidigare lärt sig.

När barnet känner igen tillräckligt många ord läggs dessa ihop till enklare satser, exempelvis "Hunden skäller" eller "Pappa skrattar". Någon gång mellan tre och fyra års ålder brukar barnet ha knäckt den så kallade läskoden och kan då själv läsa enklare böcker.

- Min egen dotter var drygt tre år när hon plötsligt avbröt mig och läste själv vad som stod på den nya lappen som jag gav henne. Då hade hon förstått hur det hela hängde ihop. Snart försökte hon att skriva egna ordlappar.

- Det här sättet att lära sig läsa och skriva är i själva verket att lära sig det skrivna språket på ungefär samma sätt som man lär sig att tala. Barnet upptäcker själv hur språkets olika delar hänger ihop, säger Ragnhild Söderbergh.

Hennes insats som forskare har framför allt varit att språkvetenskapligt studera det lilla barnets egna vägar till det skriva språket. De senaste 20 åren har hon också introducerat och studerat tidig läsning och skrivning på förskolor, framför allt på Öjaby förskola i Växjö (se motstående sida).

- Vår tid kräver god läskunnighet och den stora fördelen med att börja tidigt är att inläringen kan ske i lugn takt och på ett lekfullt sätt. Sker det med tvång är risken stor att man dödar lusten till läsning. En tvååring som tycker att lästräningen är tråkig går ju bara därifrån, säger Ragnhild Söderbergh.

Men många psykologer varnar för att bekräfta barn för vad de gör i stället för vad de är eftersom det kan leda till en prestationsbaserad och därmed bräckligare självkänsla.

Finns det ändå inte en risk för att barn genom så tidig lästräning dras in ett allt för prestationsinriktat beteende?

- Nej, jag tror snarare att tidig läsning kan stärka självförtroendet hos barnen eftersom de utvecklar sin språkkänsla och kan tala för sig. En skotsk studie av

tidiga läsare visade att de absolut inte blev några "nördar", utan snarare ledare i klassen.

- Samma studie visade också att de tidiga läsarna - som kom både från arbetarhem och akademikerfamiljer - var duktiga på såväl muntlig framställning som uppsatsskrivning i skolan. Läsningen hade påverkat hela deras språkförmåga, vilket ju är oerhört viktigt för att kunna hävda sig i dagens samhälle, säger Ragnhild Söderbergh.

Även Bo Sundblad, läsforskare på Lärarhögskolan i Stockholm, konstaterar att det finns gedigen forskning som visar att barn kan närma sig skriftspråket och påbörja läsinläringen redan vid 18 månaders ålder. Den stora fördelen med att börja så tidigt är att barnet får en längre startsträcka för att komma igång med läsningen, menar han.

Samtidigt är Bo Sundblad lite tveksam till att gå ut med dessa forskningsrön och exempelvis föreslå lästräning redan i förskolan. Risken är att de små barnen utsätts för traditionell läsundervisning som är alldeles för teknisk och abstrakt för deras ålder.

Och då är det trots allt bättre att vänta, menar han.

- Det finns väldigt starka traditioner kring läsinläring och många pedagoger håller fast vid att läsning handlar om att avkoda orden bokstav för bokstav. Utsätter man så små barn för den pedagogiken kan det få helt förödande konsekvenser. Läslusten dödas helt. Då är det tio gånger bättre att en vuxen läser en spännande bok högt för förskolebarnen, säger han.

Däremot uppmuntrar Bo Sundblad gärna föräldrar att leka lite med ordlappar hemma. Skulle sonen eller dottern visa motvilja, är det bara att lägga undan dem och göra ett nytt försök efter några månader. Men de allra flesta barn tycker spontant om att leka med ord, menar han.

- Man börjar kanske med lappen för "mamma", "lillasyster" och "stol". Slänger man sedan in ordet "kiss" kan ungen skratta hur länge som helst. När det äntligen har mattats av skriver man "bajs" och så kan man ha kul i två timmar till. Ungar tycker att det är så roligt med absurditeter. Att man håller på med bokstäver och ord är sekundärt, säger Bo Sundblad.

Men det är inte alla som har ett så avslappnat förhållande till ordlekar och tidig lästräning. Det finns en stark föreställning i samhället om att läsa är något man lär sig i skolan vid sex, sju års ålder. Att då påstå att det går att lära blöjbarn att läsa är kontroversiellt - vilket bland andra Ragnhild Söderbergh fått erfara.

- När jag första gången höll en offentlig föreläsning om detta reste sig dåvarande skolläkaren i Stockholm och skällde ut mig. "Det här är bara för docenter som vill skaffa sig underbarn som blir bättre än alla andra" sade han. Men om jag hade velat att min egen dotter och ingen annan skulle bli ett underbarn, hade jag ju ha hållit metoden för mig själv och inte försökt sprida den, säger Ragnhild Söderbergh och skrattar.

Efter nästan 200 år återupptäcktes dock Cadmus skrift med tillhörande ordlappar. Det var en bibliotekarie på Kungliga Biblioteket som gjorde Ragnhild Söderbergh uppmärksam på den och som professor i barnspråk blev hon förstas intresserad.

- Cadmus var verkligen tidig i sitt pedagogiska tänkande. Han förklarar att lappen ska överlämnas med "en förtroendets min", som om barnet och den vuxne delar en hemlighet. Modern forskning bekräftar just hur betydelsefull glädjen och mötet med den vuxna är för inläringen, säger hon.

Cadmus, eller Kadmos som han också skrivs, var enligt grekisk myt en kung som införde alfabetet. Han var också bror till Europa. svd

ANNA LAGERBLAD

Detta är en utskrift från Svenska Dagbladets nätupplaga, **SvD.se**

Inga nya kommentarer kan postas

Kommentarer på artiklar kan göras inom 72 timmar efter publicering.
